

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ПАВЛОВ Сергій Сергійович

УДК 340.12 (477)

ПРАВОВІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНИ

Спеціальність 12.00.01 – теорія та історія держави і права;
історія політичних і правових учень

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Одеській національній юридичній академії Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України
ОБОРотов Юрій Миколайович,
Одеська національна юридична академія,
проректор з наукової роботи,
завідувач кафедри теорії держави і права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент Академії правових наук України,
Заслужений юрист України
СКАКУН Ольга Федорівна,
Харківський національний університет внутрішніх справ,
професор кафедри теорії та історії права навчально-наукового
інституту права, економіки та соціології

кандидат юридичних наук
ЛОБОДА Юрій Петрович,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
доцент кафедри правових засад підприємництва

Захист відбудеться 15.05. 2010 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.01 Одеської національної юридичної академії за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 12.04.2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. Р. Біла-Тіунова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Перетворення, що відбуваються в Україні протягом останнього часу, спрямовані на велику мету – побудову демократичної правової держави, одним із важливих елементів якої є верховенство права. З іншого боку, побудова в Україні держави з особливим статусом права гостро ставить потребу щодо вироблення концептуального фундаменту наукових положень щодо місця, призначення, ролі та авторитету права в українському суспільстві, в центрі якого має бути людина як найвища соціальна цінність. Формування таких положень є неможливим без дослідження природи права, пріоритетних цінностей та ідей права, дієвості яких перевірена досвідом минулих поколінь.

Незнання власних правових традицій та відсутність достатніх наукових напрацювань унеможливають успішне завершення циклу правових перетворень в Україні. Адже базисом кожної правової системи є не показник вдалих запозичень із права інших країн, а власний, цілісно і потужно закріплений правовий досвід, що набутий впродовж тисячоліть.

Сучасна юриспруденція ще не відповідає на питання, які саме правові традиції належать Україні, а юридична практика мало знайома з категорію правових традицій та їх особливою роллю і спеціальним призначенням в українському правовому генезисі.

Вивчення тематики правових традицій України обумовлено створенням загальнотеоретичного підґрунтя у закріпленні понять «правова традиція» і «традиція права» як феномена правової культури, категорії юриспруденції та складової спадкоємності права для проведення подальших досліджень українського правового буття та визначення приналежності правової системи України до тієї чи іншої традиції права.

Традиції в Україні є об'єктом вивчення таких наук, як соціологія, історія, культурологія, етнографія, філософія, філологія та ін., але у теперішній час дослідженню традицій у праві уваги приділяється недостатньо.

Видатними українськими і російськими дослідниками дореволюційного періоду, що займалися вивченням правових традицій, є: М. М. Алексєєв, М. О. Бердяєв, П. Г. Виноградов, М. Ф. Владимирський-Буданов, Ю. С. Гамбаров, М. А. Гредескул, М. С. Грушевський, М. Я. Данилевський, С. С. Дністрянський, І. О. Ільїн, Б. О. Кістяковський, М. М. Коркунов, М. М. Ковалевський, М. І. Костомаров, М. О. Максимейко, О. О. Малиновський, Й. В. Михайловський, С. А. Муромцев, К. О. Неволін, П. І. Новгородцев, М. І. Палієнко, Л. Й. Петражицький, П. Г. Редкін, В. І. Сергєєвич, Ф. В. Тарановський, Б. М. Чичерін, П. П. Чубинський, Г. Ф. Шершеневич, О. С. Яценко та ін.

Певну увагу проблематиці правових традицій приділили сучасні російські науковці: С. С. Алексєєв, В. В. Безбах, А. Б. Венгеров, В. М. Денисов, В. А. Зібарєв, М. М. Ігнат'єва, В. М. Каїров, М. А. Крашенінніков, О. В. Малов, Г. В. Мальцев, В. Д. Плахов, С. А. Сосна, І. В. Суханов, А. Г. Спіркін, Л. Р. Сюкійянєн, Б. Я. Токареєв, С. В. Юшков та ін.

Неабияку вагу у дослідженні теоретичних аспектів взаємозв'язку традицій і права мають напрацювання таких зарубіжних дослідників, як-от: Е. Аннерс, Ф. Ауман, Г. Дж. Берман, Р. Болдін, Р. Давид, Ж. Деррида, М. Ейзенштадт, Ж. Карбоньє, П. Козловські, Н. Неновські, К. Нетон, К. Осакве, П. Рикьор, Дж. Тернер, А. Дж. Тойнбі, А. Уотсон, Л. Фрідман, Дж. Херст, О. Шпенглер та ін.

Ступінь розробленості проблеми правових традицій України визначають дослідження сучасних українських науковців: В. Б. Авер'янова, М. А. Дамірлі, В. В. Дудченко, М. І. Козюбри, В. В. Копейчикова, Ю. П. Лободи, Л. А. Луця, П. П. Музиченка, Ю. М. Оборотова, В. Ф. Опришко, М. П. Орзіха, П. М. Рабіновича, В. М. Селіванова, О. Ф. Скаун, О. В. Сурілова, Н. Є. Толкачової, Є. О. Харитонова, М. В. Цвіка, Ю. С. Шемшушенка, О. Н. Ярмиша та ін.

Нормативну та емпіричну основу дослідження становлять історико-правові джерела (Руська Правда, церковні статuti київських князів, Статuti та інший актовий матеріал Великого князівства Литовського, кодифікація українського права XVIII ст., пам'ятки права етнічних та релігійних спільнот, які мешкали на території України, законодавчі акти

Російської та Австрійської (Австро-Угорської) імперій, радянське законодавство); чинне законодавство України, акти Конституційного Суду України і Верховного Суду України; релігійні тексти (Біблія, Основи соціальної концепції Російської Православної Церкви та Компендіум Катехізису Католицької Церкви); політико-програмні документи Радянського Союзу та України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідницької програми ОНЮА на 2006–2010 рр. «Традиції та новачії у сучасній українській державності і правовому житті» (державний реєстраційний номер 0106U004970) і є складовою наукової теми кафедри теорії держави і права Одеської національної юридичної академії «Традиції та новачії у правовому житті України (теоретичний аспект)».

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є визначення загальнотеоретичної ролі правових традицій України з урахуванням особливостей української правової культури та самобутності її правової спадщини в аспекті існуючих у вітчизняній науці підходів до типології правової системи України.

Мета дисертаційного дослідження передбачає необхідність вирішення таких завдань:

осмислити й узагальнити концептуальні засади напрацювань науковців, які займалися питаннями дослідження правових традицій та правової спадщини України;

окреслити зміст та надати наукове визначення поняття «правова традиція», висвітлити її природу та визначити різницю між правовим звичаєм, правовим обрядом і правовим ритуалом;

визначити теоретичну відмінність між поняттями «правова традиція» та «традиція права»;

на засадах інтегративної юриспруденції дослідити основні тенденції спадкоємності права в Україні;

визначити ідейні засади українського права у правових традиціях України;

узагальнити за допомогою правових традицій характерні риси правової системи України, чим визначити її приналежність до відповідної традиції права;

узагальнити у ракурсі правових традицій висновки про соціокультурну ідентичність українського права.

Об'єктом дослідження є спадкоємність українського права в аспекті правової культури та правової системи України.

Предметом дослідження є правові традиції України як складова спадкоємності українського права, феномен її правової культури та компонент її правової системи.

Методи дослідження. Методологічна основа дослідження побудована з урахуванням принципів, підходів і методів сучасної методології.

Напрямки наукового дослідження правових традицій України базуються на різних значеннях пізнавального розуміння, з урахуванням антропологічного, аксіологічного, герменевтичного, феноменологічного, синергетичного та цивілізаційного підходів, яким присвячено окремий підрозділ дисертації.

В основу дослідження покладено метод діалектики, який допоміг зрозуміти передумови буття правових традицій України, починаючи з моменту їх виникнення і закінчуючи моментом припинення у самодинаміці, та забезпечив всебічний аналіз досліджуваного предмета.

З урахуванням специфіки теми, мети і завдань дослідження застосовано такі методи: історико-правовий, використання якого надало можливість визначити динамізм розвитку правових традицій України, виявити певні тенденції у спадкоємності українського права; теоретико-логічний метод дозволив отримати нове юридичне знання про закономірності та найважливіші аспекти функціонування правових традицій України; метод моделювання було використано для розробки методики пізнання правових традицій України; системний метод було спрямовано на осягнення основних тенденцій розвитку права та на розгляд еволюції правової системи України; порівняльно-правовий метод надав змогу виділити особливості інститутів та галузей українського права.

Наукова новизна одержаних результатів. Увагу акцентовано на особливому значенні та місці правових традицій України у функціонуванні та розвитку її правової системи і становленні українського права.

Удосконалено комплекс сталих позицій юриспруденції у дослідженні правових традицій України з урахуванням особливостей української правової культури та самобутності її правової спадщини в аспекті існуючих у вітчизняній науці підходів до пояснення природи правової системи України, що знайшло відображення у таких основних положеннях, які виносяться на захист:

уперше:

закріплено поняття «правова традиція» як історично перевірена форма правового досвіду, правової пам'яті, правових знань та правових уявлень, що передаються від покоління до покоління як прийнятний спосіб організації права у суспільстві, як модель формування правового устрою, правопорядку та ієрархії правових цінностей;

висувається ідея про особливу роль правової традиції як категорії юриспруденції, феномена правової культури та елемента правової системи, яка за рахунок притаманних їй властивостей – неперервність, єдність, статичність, динамічність – виконує зберігаючо-інструментальну роль у спадкоємності права;

визначено поняття «юридична традиція України», яке об'єднує два рівня спадкоємності права – правові традиції і традиції права України, закріплює значущість феномена українського права та самобутність української державності у світовому правовому просторі;

удосконалено:

підхід щодо того, що «правова традиція» та «традиція права» не є ідентичними поняттями, їх основна відмінність полягає у тому, що перша є великою традицією, яка виражає правогенезис у природній концепції, а друга є малою традицією, яка виражає правогенезис у позитивній концепції. Поділ традиції на велику і малу – це узагальнений спосіб пояснення природи спадкоємності права, коли право у своєму формуванні пов'язано з досвідом попередніх і сучасних поколінь;

положення про невіддиференційованість правової реальності сучасної України в частині тих правових традицій, що закріплюють ідеї правди, добра, волі (як прояву свободи), милості, служіння, страждання та ідеали колективного, справедливого, чесного (відвертого) та благодатного;

набули подальшого розвитку твердження про те, що:

правові традиції як історико-легітимна основа правової системи України в аспекті правових звичаїв, обрядів, ритуалів та мови зберігають істотні риси українського права;

правові традиції можна класифікувати: за предметом суспільних відносин; за інституційною складовою права; за дією у просторі; за дією у часі; за ідеологічно-духовною домінантою у праві; за змістом правової спадщини України;

правова система України за своїми правовими традиціями входить до складу Східноєвропейської правової традиції, а за наявними традиціями права тяжіє до Західноєвропейської традиції права, що вказує на її унікальність у приналежності до євразійської правової сім'ї.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні положення, узагальнення, висновки та пропозиції мають значення для загальнотеоретичної юриспруденції, юридичної компаративістики, правотворчої і правозастосовчої діяльності, та можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – в аспекті дослідження буття та розвитку українського права, пізнання природи формування і функціонування правової системи України та її приналежності до відповідної традиції права;

сфері правотворчості – при удосконаленні законодавства, що закріплює основи правового життя України та реформуванні системи її нормативно-правових актів;

правозастосовчій сфері – для поліпшення ефективності діяльності державних органів із врахуванням правових традицій України при прийнятті правозастосовчих рішень;

навчальному процесі – при підготовці підручників та навчальних посібників із дисципліни «Теорія держави та права», спецдисципліни «Проблеми теорії держави та права», а також при викладанні зазначених дисциплін у вищих навчальних закладах юридичного профілю;

правовиховній сфері – для підвищення рівня професійної та правової культури посадових осіб та суспільства України.

Апробація результатів дослідження. Дисертацію виконано на кафедрі теорії держави та права Одеської національної юридичної академії, на засіданнях якої докладалися положення та висновки дисертації. Основні результати дослідження доповідалися на десяти науково-практичних конференціях: 9-й (61-й) звітній науковій конференції професорсько-викладацького й аспірантського складу Одеської національної юридичної академії (квітень 2006 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Право, держава, духовність» (03 вересня 2006 р., м. Одеса); Всеукраїнській науковій конференції правників-початківців «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави» (10–11 листопада 2006 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Другі Прибузькі юридичні читання» (24–25 листопада 2006 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Шості осінні юридичні читання» (26–27 жовтня 2007 р., м. Хмельницький); Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті професора О. В. Сурілова «Удосконалення методології сучасної юриспруденції» (28–29 березня 2008 р., м. Одеса); Всеукраїнській науковій конференції «Правове життя сучасної України» (18–19 квітня 2008 р., м. Одеса); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри» (13–14 червня 2008 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів і студентів, присвяченій пам'яті видатних учених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова «Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави» (21–22 листопада 2008 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу «Правове життя сучасної України» (5–6 червня 2009 р., м. Одеса).

Публікації. Основні положення дисертації викладено у семи статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях, перелік який затверджено ВАК України.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 215 сторінок. Зміст роботи викладено на 194 сторінках. Список використаних джерел налічує 268 найменувань і розташований на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми, зазначається ступінь її наукової розробленості, визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання і методологія дослідження, формулюються основні положення роботи, які виносяться на захист.

Перший розділ «Теоретико-методологічні основи дослідження правових традицій» складається із трьох підрозділів і присвячений дослідженню етимології поняття «правова традиція», її властивостей, видів та функцій. Окреслено концептуальні підходи та методи, що використані у дослідженні. Здійснено порівняльний аналіз правової традиції з правовим звичаєм, правовим обрядом та правовим ритуалом.

У **підрозділі 1.1. «Правова традиція як культурний феномен та соціальне явище»** здійснюються аналіз і синтез тих об'єктів, що визнають форму та зміст поняття «правова традиція», її види та функції. Зазначається, що в науці склалася велика кількість напрямків дослідження «правових традицій».

Показано, що правова традиція є складною правовою конструкцією, яка заснована на історичній специфіці життя та правовій організації суспільства й охоплює різні рівні розуміння права: природно- і позитивно-правовий. У цьому зв'язку враховано поєднання способів розуміння правових традицій в рамках культурологічної та соціологічної концепцій.

Згідно з культурологічною концепцією наведено судження про правову традицію як феномен правової культури, який тісно взаємодіє з правосвідомістю та правовим менталітетом, несе у собі цілий пласт правового досвіду у його історичному зрізі, що дозволяє побачити природу спадкоємності права в аспекті теорії природного права.

За правилами соціологічної концепції у поєднанні положень теорії позитивного права зроблено висновок, що традиція є певним кількісним (збірним) поняттям, яке характеризує інституційні складові правової системи, різні етапи їх становлення та легітимації.

Правова традиція за рахунок притаманних їй властивостей – неперервність, єдність, статичність, динамічність – виконує самостійну роль у спадкоємності права. Неперервність – це особлива властивість сукупності елементів правової традиції, яка полягає у їх постійному контакті, – це стійкість сукупності елементів традиції до зміни усталених контактів між її елементами. Єдність – це сукупність елементів, які знаходяться між собою у зв'язку, визначають властивість традиції бути єдиним цілим.

Статичність та динамізм правової традиції полягає у протистоянні двох закріплених сторін цього явища: консерватизму та стабільності – з одного боку, та новації – з іншого. Правовій традиції притаманна рухомість, гнучкість, терпимість і сталість розвитку. Головним призначенням правової традиції є стабілізація і регуляція суспільних відносин, підтримання порядку у взаємовідносинах між людьми, збереження правових інститутів.

Із такими властивостями правова традиція здатна закріплювати у правовому просторі: рівень розвитку та прозорості законодавства, публічність або закритість правового процесу, автономність приватного права або пріоритет публічного, стабільність і передбачуваність правових реформ, правову освіченість та законослухняність громадян, визнання ролі юриста у соціальному житті, довіру громадян до правових і державних структур, режим правової свободи тощо.

Зазначено, що сучасне правознавство не розмежовує «правову традицію» та «традицію права» як окремі поняття. Пропонуються критерії їх поділу на окремі категорії юриспруденції – правову традицію та традицію права. Спостерігається протилежність не тільки у назвах, але й у значеннях понять, що зумовлена рівнем однорідності, стійкості, передбачуваності та характером ієрархії зв'язків між елементами традиції. Диференціація понять «правова традиція» та «традиція права» супроводжується їх поділом на велику та малу традицію. Цей підхід заснований на концепції «Великої та малої традицій» Шмуеля Ноаха Ейзенштадта та розширює можливості класифікації правових систем за приналежністю не тільки до правової сім'ї, але й за традиціями.

Під поняттям «правова традиція» розуміється велика традиція як сукупність аксіологічних уявлень, переконань та знань про прийнятний порядок та устрій соціуму, що передаються від покоління до покоління у вигляді правового досвіду на ґрунті правового менталітету та в межах відповідної правової культури.

Під поняттям «традиція права» розуміється мала традиція як система цінностей права, правових цінностей, правових уявлень та ідей, що знайшли своє нормативне закріплення, офіційне визнання, інституалізацію в позитивному праві та передаються від одних до інших державно-правових утворень у вигляді законів, правил, правових атрибутів, правових пам'яток тощо в межах відповідної правової системи.

Правові традиції є не лише результатом накопиченого правового досвіду, але й утверджують свою силу через притаманні їм функції: стабілізаційну – забезпечує сталість суспільних відносин; закріплюючу – пов'язана з утриманням позитивного результату; системоутворюючу – відзначається здатністю приводити суспільні відносини до певної системи; регламентуючу (обмежуючу) – окреслює порядок у хаосі, проявляється у звичаї; інформаційну – виражена в накопичені, зберіганні і передачі інформації; соціалізуючу – під

її впливом формується особистість, людина залучається до соціально правового досвіду; охоронну – яка проявляється у випадку порушення традиції. Традиції в процесі свого функціонування спрямовані на утвердження і закріплення одноманітності, усунення багатоманітності, викликаной випадковістю.

У **Підрозділі 1.2. «Концептуальні підходи і методи дослідження правових традицій»** правові традиції розглянуто у світлі антропологічного, аксіологічного, герменевтичного, феноменологічного, формаційного, цивілізаційного та синергетичного підходів.

Антропологічний підхід надав змогу розглянути першоджерело права – людську особистість – як творця і носія правових традицій України. Аксіологічний підхід використано у відтворенні порядку та ієрархії основних цінностей української правової культури. Герменевтичний підхід надав можливість виокремити основні проблеми розуміння правових традицій у сучасній юридичній науці, використаний в інтерпретації значення понять «правова традиція» та «традиція права», застосований у поясненні базових правових цінностей і цінності традиції у праві. Феноменологічний підхід показав сутність правових традицій в цілому і кожної правової традиції, зокрема, як правових явищ, що можуть бути досягнуті за допомогою відтворення образного усвідомлення смислового змісту правової традиції як феномена правового буття України та основоположного елемента правової реальності. Використання цивілізаційного та синергетичного підходів ґрунтувалося на засадах виокремлення у науковому пізнанні двох напрямків правового розвитку: локального та стадіального, що в цілому надало можливість комплексного аналізу різних векторів спадкоємності права в рамках правових традицій та традицій права України.

Зазначено, що правові традиції розвиваються у межах певного територіального простору, діють у відповідному колі суб'єктів і часі та проявляються через: правосвідомість, правову поведінку (правові стереотипи), правовий менталітет, правові норми, правову лексику, юридичну термінологію, правову метафору, правові звичаї, правові принципи, правову ідеологію, правові процедури.

У **підрозділі 1.3. «Співвідношення правових традицій із суміжними правовими явищами: звичаї, ритуали та обряди»** зазначено, що правова традиція має своє функціональне вираження через правовий звичай, правовий ритуал та правовий обряд. Зв'язок правового звичаю, ритуалу та обряду з правовою традицією полягає у тому, що кожна структурна складова правової традиції має власну соціально-правову природу та межі смислового значення. Так, правовий звичай в теорії права розглядається як форма та джерело права; правовий ритуал надає системної значущості відповідним діям через форми регламенту; правовий обряд є ритуалізованим актом, що спрямований на фіксацію певних дій і подій, надаючи їм особливої значущості.

Правовий звичай, на відміну від правової традиції, є соціальною нормою, яка закріпилася в результаті неодноразового застосування, тоді як ритуал і обряд – це церемоніальні дійства та процедури, які символізують усталеність права і правової системи.

Другий розділ «Правова спадщина і правові традиції України» складається із трьох підрозділів і містить дослідження правової культури України та складових її змісту, які визначають та обґрунтовують існування правових традицій України. В цій частині роботи наведено характеристику історичних передумов формування правових традицій України як безперервного процесу, що відбувається шляхом поєднання етногенезу різних народів на її території та протягом всієї історії України. Розглянуто правовий менталітет та його значення в стереотипізації правового досвіду України.

У **підрозділі 2.1. «Правова культура та становлення правових традицій України»** розкрито зміст правової культури України з урахуванням попередніх соціокультурних змін минулого.

Дослідження базується на загальнотеоретичному розумінні того, що правова культура є: системою цінностей, які створюються і накопичуються людьми (суспільством) у процесі їх соціально-правової діяльності; сукупністю факторів, що характеризують рівень

правосвідомості, досконалості законодавства; станом законності і станом правопорядку які обумовлені історичними, соціально-економічними й політичними умовами; станом правовідносин у суспільстві, що відбиває рівень освоєння суб'єктом (суспільством, групою, особою) правових норм, правової діяльності, цінностей та ін.

Правові традиції є невід'ємними складовими правової культури, дослідження якої в сучасній науці відбувається у двох напрямках. Перший спрямований на центр пояснення культурних явищ, визначає поняття «діяльність», де культура розглядається як специфічний спосіб взаємодії з навколишнім середовищем. Для другого напрямку характерним є розуміння культури як сфери ідеального, що містить продукти духовної творчості людей: символів, ідей, цінностей, у відповідності до яких складається ставлення до дійсності та формується правове буття людини.

Сучасна правова наука має велику кількість критеріїв періодизації історичного процесу в становленні правової культури – формаційний, стадій росту, цивілізаційний, науково-технічний, династійний, вождиський, релігійний, військовий, моральний, хронологічний, просторовий і т.д.

Названо головні критерії, які дозволять виокремити та ідентифікувати певний період розвитку правової культури: домінуючі правові ідеали та правові ідеї конкретного світу у правовій реальності; наявність та ступінь впливу елементів духовності; стан суспільної свідомості та менталітету; принципи організації державної влади, що зводяться до типів і форм держави; суспільний устрій або соціальна структура суспільства та її інститути; право, як один із компонентів суспільного ладу. Використані критерії періодизації позначили існування у кожному періоді правової культури комплексу притаманних йому правових традицій.

У **підрозділі 2.2. «Правові традиції України в аспектах правоутворення»** зазначено, що правоутворення є найбільш широкою формою виникнення і буття права. Воно існує як в державних рамках, так і в правовій культурі та включає в себе не тільки правотворчий, але й увесь передуючий цьому процес формування права. Правоутворення згідно з правовою спадщиною України супроводжувалося появою різних джерел права на кожному етапі розвитку правової культури.

Формування правових традицій України взаємопов'язано з безперервністю етнокультурного розвитку, який відбувається паралельно з правоутворенням. Поняття «етнос» розглядається у світлі соціально-культурної антропології як група людей, об'єднана спільною мовою, культурою і самосвідомістю, які мешкали в минулому та мешкають сьогодні на території України та які закріпили в її правовій спадщині елементи власної правової культури.

Носієм (зберігачем) правових традицій та суб'єктом спадкоємності права України розглядаються український і неукраїнські етноси, правові інститути, державні та самоврядні утворення, що набували юридичного досвіду та передавали його впродовж поколінь.

Поняття «покоління» як певної цілісності членів соціуму розкрито у значенні поняття «цивілізація» як соціально-культурна категорія та в значенні поняття «формація» як соціально-політична категорія. У першому значенні поняття «покоління» емпірично використовується в рамках правової традиції, як одиниця часової періодизації розвитку культури і як форма (тип) соціального зв'язку етапів спадкоємності права. У другому значенні поняття «покоління» використовуються в рамках традиції права, як базовий момент переходу права зі стану одного порядку до стану іншого порядку, і є еталоном єдності модальної форми, конструктивних формальних елементів та функціональної семантики у спадкоємності права.

Формування правових традицій України відбувалося згідно зі східноєвропейськими цивілізаційними закономірностями і знаходилося у тих же хронологічних рамках, що і в інших великих етносів помірної зони Східної Європи, що дає підстави припускати існування спільних закономірностей правогенезису поляків, чехів, сербів, хорватів, росіян, білорусів,

татар та ін., які мали відповідний вплив на україноправогенезис, коригуючи його з урахуванням універсальних загально-євразійських умов правоутворення.

У **підрозділі 2.3. «Правові традиції України та правовий досвід»** здійснено аналіз та наведено визначення правового досвіду, правового менталітету, правосвідомості та їх взаємозв'язку з правовими традиціями України.

Правовий досвід – це складова юридичного досвіду, змістовий компонент правової культури, що історично набутий та акумульований у правовій свідомості і правовому менталітеті. Для правової традиції він є основним об'єктом передачі від покоління до покоління, забезпечуючи створення та підтримку системи цінностей у суспільстві. На відміну від правового, юридичний досвід охоплює своїм змістом не тільки знання про право, але й про державу.

Правовий менталітет – це невід'ємна функціональна складова правової культури, яка найбільшою мірою впливає на розвиток та виражає раніше набуте ставлення індивіда до права та відношення індивідів у праві, що закріпилося у правових традиціях попередніми поколіннями.

Правосвідомість – це сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок й установок, що закріпилися завдяки правовим традиціям і виражають ставлення індивідів та соціальних спільнот до минулого, чинного і бажаного майбутнього права.

Специфіка взаємозв'язку правового досвіду з правовим менталітетом і з правосвідомістю обумовлена тим, що менталітет вони набуваються в результаті тривалого та стійкого впливу знань попередніх поколінь про право на знання наступних поколінь, закріплюючи в них систему розуміння, світовідчуття про місце, роль та характер права у суспільстві.

Третій розділ «Правові традиції у статичі й динаміці українського права» складається із трьох підрозділів, в якому розглядається спадкоємність права у зв'язку з правовими традиціями. В цій частині роботи, визначено ідейні основи українського права як синтезу духовності та естетико-символічної орієнтації у правових традиціях України. Відтворено загальну інституційну організацію українського права, яка супроводжувалася нормативно-правовим та звичаєвим регулюванням суспільного життя, починаючи з минулих часів до теперішнього часу.

У **підрозділі 3.1. «Спадкоємність права в Україні»** зважаючи на сучасні дискусії та невизначеність у науці щодо можливості існування саме українського права, враховано цю складність та здійснено дослідження правових традицій в аспекті спадкоємності права в Україні на фоні її історії та правової спадщини.

Як вихідний термін закріпилося сформоване в науці визначення, що «спадкоємність у праві» – це відтворення та використання минулих правових цінностей, норм, інститутів, процедур, рішень, форм і видів юридичної діяльності правової культури, правової системи і правової сім'ї. Будучи зв'язком між етапами розвитку, спадкоємність зберігає право як ціле при переході правової системи (правової сім'ї) від одного стану до іншого.

Різноманіття трактувань поняття «спадкоємність» в юридичній літературі призводить до її змішування із суміжними поняттями: «правонаступництво», «рецепція права», «повторюваність у праві», «культурна спадщина» тощо. Тільки такі ознаки спадкоємності, як універсальність, вертикальність і безперервність, дозволяють їх розмежувати.

Спадкоємність права в Україні, починаючи з припинення існування Київської Русі, формувалася під впливом правових систем Речі Посполитої, Австро-угорської імперії, Московського царства, Російської імперії та їх правових культур, у зв'язку з чим не мала цілісної чинної безперервності у частині українського права.

Здійснене дослідження показало, що в результаті присутності у спадкоємності права правових традицій зберігся юридичний досвід як сукупність знань як про позитивне, так і про природне право України.

У **підрозділі 3.2. «Правові ідеї та ідеали у правових традиціях України»** в основу дослідження покладено положення природної концепції права, згідно з якою зазначено, що

діюче в Україні право має свою специфіку, яка обумовлена характером і об'ємом правових ідей та ідеалів, що передаються у змісті правових традицій.

Правова ідея є універсальною в теорії права категорією, що об'єднує основи права із їх змістовою різноманітністю і є одним із основних базисів правової реальності, правового простору та правового життя. У правовій системі немає єдиного сталого понятійного вираження, вона розкривається в об'ємі змістового і формального аналізу правової культури та її основоположних цінностей. Правова ідея закріплює основну сутність у розумінні цінного у суспільстві і відношення до цього у формі допустимого обсягу прав та обов'язків як правового ідеалу.

Правовий ідеал розглядається як досконалий правовий образ, що має не лише нормативний характер, але й визначає спрямованість і характер поведінки окремої людини та соціальної групи, яка залежить від форми етико-символічної та духовної обумовленості правового досвіду.

Враховуючи це, правові ідеї та ідеали є складовими правового досвіду, який є предметом передачі у правових традиціях. Цим зумовлена присутність у змісті більшості правових традицій України ідей правди, милості, служіння, страждання, добра, чесності (відвертості), волі та правових ідеалів колективного, справедливого, благодатного та ін.

У **підрозділі 3.3. «Правова інституалізація України у забезпеченні правових традицій»** процес становлення та розвитку українського права розглядається у межах розуміння права як легітимного явища. Такий підхід надає можливість побачити, що право виявляється не емпірично чи позитивно, а апіорно з урахуванням правових традицій.

Визначено, що українське право – одне з найстаріших явищ давньоруської правової культури, яке виникло в додержавному соціумі і з того часу постійно супроводжує суспільне життя. Причини, які обумовили виникнення українського права, відносяться до досліджень теорії правогенезису.

На основі теорії правогенезису, сформовано гіпотезу про український правогенезис, як процес виникнення, походження і становлення українського права, що включає правоутворення та спадкоємність права; та, як процес його підтримання, закріплення і розвитку, що пов'язаний з правовою інституалізацією.

Під поняттям «правова інституалізація» розуміються процеси хабітулізації (узвичаєння) та типізації правовідносин за результатами проходження яких створюються інститути права, що направлені на підтримання та збереження суспільного порядку.

Інститути права – це стійкі регулятивно-охоронні, управлінські та інші соціальні структури, що діють в якості органів державної влади, установ, закладів, організацій у сфері права та об'єктивно відокремлені групи правових норм, що регулюють однорідні суспільні відносини і входять у відповідну галузь системи права.

Крім свого основного призначення, інститути права накопичують та зберігають правовий досвід, який у подальшому переходить до правових традицій. У широкому сенсі, правові традиції за своїм змістом можуть охоплювати цілий інститут права, а у вузькому сенсі, лише певну частину інституту або певний спектр його функціонального впливу.

Український правогенезис проходив у різних політико-економічних та соціально-культурних умовах, кожний його етап закріплювався через інститути права, але так як з переходом до іншого етапу правогенезису ці інститути припиняли свою дію і зникали, то правовий досвід кожного етапу зберігається у правових традиціях.

Четвертий розділ «Традиція права України як відображення правових традицій» складається із трьох підрозділів і містить дослідження характерних рис традиції права. Наведено судження про переважну належність правової системи України до відповідної правової сім'ї та про її соціокультурну ідентичність. Виділено найбільш фундаментальні правові традиції України, що збереглися, закріпилися та функціонують у традиції права України.

У **підрозділі 4.1. «Правова система України і традиція права»** на основі вивчення праць Р. Давіда, М.Е. Глен-дона, Г. Кьотца, К. Осаке, К. Цвайгerta та ін. «правова система»

розглядається у вузькому (національне право) і в широкому (правова сім'я) контексті як поняття, що сформувалося в рамках методології інтегративної юриспруденції із властивими їй плюралістичними, емпіричними й описовими способами пізнання.

У вітчизняній юриспруденції дискусійними залишаються питання щодо природи походження правової системи України. Враховуючи це, виділено два основних напрямки наукових досліджень. Згідно з першим, правова система України належить до Романо-германської правової сім'ї, другий напрямок відносить правову систему України до іншої правової сім'ї, яку називають по різному як: «Євразійська правова сім'я» чи то «Слов'янська правова сім'я».

Увага акцентується на тому, що юридична категорія традиції надає можливість розширити класифікацію правових систем через типологію за домінантною правовою традицією та традицією права з урахуванням факторів правової реальності.

Зазначений підхід обумовлено тим, що Дж. Берманом введено поняття «Західна традиція права», а Гленом закріплено концепції «Ісламська традиція права», «Індуська традиція права» та «Талмудська традиція права», які є вираженням позитивного права.

Зважаючи на те, що «типологія» є специфічним, вищим видом наукової класифікації, правова система України аналізується за структурними та функціональними характеристиками як така, що складається із чотирьох основних частин: інституційної, функціональної, нормативної та ідеологічної.

У типологію правової системи України покладено ідею пошуку індивідуальних ознак українського права, що охоплюються спадкоємністю права в Україні. Виділяється дві паралельних, але не тотожних унікальних історичних складових системи спадкоємності права, що діють одночасно: перша – за правовою традицією включає правогенезис, який відбувається у проміжку часу від покоління до покоління у правовому менталітеті, правосвідомості та правовій культурі України, друга – за традицією права формується від примітивних до складних державно-правових утворень у юридичних нормативах, правових інститутах, правових пам'ятках України тощо. Тому розриви у спадкоємності права мали місце лише у правогенезисі традицій права у зв'язку з політичними, економічними, соціальними подіями історії, коли Україна втрачала свою державність та правову систему. Єдність та безперервність спадкоємності права збережено за допомогою правових традицій України, які передавали правовий досвід у правовій культурі нерозривно протягом століть та знайшли своє вираження у правовій реальності сучасної України.

В зв'язку з тим, що «правова реальність» є ширшим за змістом філософським поняттям від юридичного поняття «правова система», це дозволило розширити спектр пізнання охоплюючи крім правових інститутів, які є структурними елементами правової системи, додатково правові феномени.

Невіддиференційованість правової реальності сучасної України зумовлена дією правових традицій на ті правові феномени, які продовжують зберігати у своїй юридичній сутності елементи неправового: ідеологічного та духовного (релігійного).

У **підрозділі 4.2. «Основи класифікації правових традицій України»** розглянуто теоретично і практично важливі питання назв конкретних правових традицій України, що пов'язано з пошуком критеріїв їх класифікації.

Виходячи із загальнотеоретичного поняття «класифікація» (фр., англ. classification походить від лат. classis – клас і facio – роблю), у роботі розглядається система упорядкування правових традицій за класами відповідно до найбільш сталих ознак у праві.

До критеріїв класифікації правових традицій слід віднести: правовий стиль, правосвідомість, правовий менталітет, правове коріння, правову лексику тощо. Однак, такі критерії не дозволяють більш чітко виділити правові традиції в окремі класи.

В зв'язку з цим, класифікація правових традицій України здійснюється за інституційною, нормативною, функціональною та ідеологічною ознаками сучасного права в Україні.

За інституційною ознакою правові традиції можна поділяти як ті, що існують в організаційно-правових інститутах права, так і ті, що знаходяться в інститутах права.

В організаційно-правових інститутах права України, як правотворчих, законодавчих, органах правосуддя, правоохоронних, правозахисних інститутах, діють правові традиції, що зберігають цілісність, визначають їх легітимність та забезпечують їх соціально-правову однаковість у правовій системі України.

В інститутах права України правові традиції можна поділяти в залежності від предмета і метода правового регулювання кожного правового інституту, як конституційні правові традиції, адміністративно-правові традиції, кримінально-правові традиції, цивільно-правові, земельно-правові та ін. З урахуванням методу правового регулювання правові традиції можуть бути такими, що існують у рівноправних правових відносинах та правових відносинах підпорядкування.

За нормативною ознакою виділено правові традиції, що діють на основі Конституції України, випливають із законів, підзаконних нормативно-правових актів. Окремим різновидом традицій є правові традиції, що складаються у правозастосовних актах і судовій практиці України.

За функціональною ознакою права України правові традиції можуть бути класифіковані на загально-соціальні та спеціально юридичні.

За ідеологічною ознакою права України можна виділити правові традиції, що мають: духовно-естетичний православний контекст; правові традиції державної (офіційної) комуністичної, соціалістичної ідеології; правові традиції літературних, історичних, політичних та культурних впливів.

У *підрозділі 4.3. «Правові традиції та правові новації як складова соціокультурної ідентичності українського права»* проаналізовано специфіку плюралістичних умов розвитку соціуму та трансформацій у правовому житті України. Відмічено, що за існування у подальшому таких швидких темпів соціокультурного розвитку людства на Землі виникає загроза втрати ідентичності та індивідуальності національного права. На зміну якому, сформується єдина правова реальність, що призведе до глобального об'єднання національних правогенезисів та втрати значення локальних правових традицій.

Поняття «соціокультурної ідентичності права» у дослідженні розуміється як рівень правової самоідентифікації, який надає праву унікальності. Соціальна ідентичність українського права залежить від стійкого зв'язку між минулим, сьогоденням і майбутнім та утвердженням міжчасової наступності правових уявлень. Зазначений зв'язок забезпечується правовими традиціями та новаціями.

Правові новації (від пізньолат. *ovatio* – оновлення – зміна) – це сукупність найбільш прийнятних способів, методів, компонентів оновлення права, що сприяють ефективному розвитку права зберігаючи його унікальність та ідентичність на правовій карті світу.

Правові традиції в процесі свого функціонування об'єктивно ведуть до затвердження й закріплення однаковості, усунення розмаїтості, викликаной випадковістю в українському праві. Тоді як, правові новації супроводжуються удосконаленням права та пристосуванням його до нових умов соціокультурного розвитку.

Таким чином, основою соціокультурної ідентичності права в Україні є правові традиції та новації, за належного функціонування яких українське право в процесі свого розвитку набуває унікальності у часі та просторі.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** представлено підсумки, обґрунтовано та узагальнено наукові результати, одержані в процесі дослідження, а також рекомендації щодо їх використання, які містяться у таких положеннях:

1. Правова традиція – це юридична категорія, феномен правової культури, елемент правової системи та складова спадкоємності права, яка фіксує узагальнений правовий досвід,

правову пам'ять, правові знання та правові уявлення, що передаються від покоління до покоління як прийнятні способи організації суспільства, моделі формування правового устрою, порядку у праві, ієрархії цінностей у праві та ін.

Поняття «правова традиція» та «традиція права» не є ідентичними. Перша є великою традицією, яка виражає правогенезис у природній концепції, а друга – малою традицією, яка виражає правогенезис у позитивній концепції. Поділ традиції на велику і малу – це окремий підхід до пояснення природи спадкоємності права, коли право у своєму формуванні пов'язано з досвідом попередніх поколінь.

Основна відмінність правових традицій від традицій права полягає у тому, що остання є продуктом позитивного права, має домінуючу інституційну, атрибутивну та нормативну форму вираження і подібний їй об'єкт передачі, охоплює інший простір та час дії, ніж правова традиція. Суб'єктом передачі традиції права є не правове покоління, а певна цивілізаційна формація, що оформлена як самостійна формально-легітимна правова субстанція. Це може бути держава, певна сукупність держав, що поєднанні або мають спільності у правових системах та правових сім'ях.

2. Об'єктом передачі правових традицій України є правовий досвід, що включає в себе сукупність знань про генезис права в Україні, який є складовим юридичного досвіду як системи знань про природу української держави. Юридичний досвід відносить до свого змісту об'єкти традицій права України, що несуть уявлення про позитивне право.

3. Закріплення юридичного досвіду, паралельно правовому у змісті правових традицій та традицій права України, поєднує велику та малу традиції в єдиний цілісно-завершений правогенезис права та держави під назвою «Юридична традиція України». Юридична традиція України в такому аспекті розуміння є новим поняттям в теорії вітчизняної юридичної науки, яке виявлено під час дослідження та буде корисним для наукового та практичного використання.

4. Невіддиференційованість правової реальності сучасної України перебуває у тих правових феноменах, які містять у своїй юридичній сутності елементи неправового, що однаковою мірою втілені в принципах і функціях права, визначають притаманну їм систему праворозуміння, правотворення, тлумачення та реалізації права.

5. Загальнотеоретичне значення правових традицій України залежить від їх класифікації. Правові традиції можна класифікувати за предметом і методом регулювання, за суб'єктивним складом, за системою цінностей, за історичним періодом, за правовою ідеологією та ін.

6. Сучасні проблеми становлення українського права пов'язані із впровадженням у право змін, які не відповідають правовим традиціям України, що призводить до надмірної нормативності права, домінування інструментальної і виховної функцій права, наявності ціннісної суперечності у праві, пріоритету закону в матеріальному сенсі, непомірності в розумінні й реалізації принципів публічності, відсутності дієвих інститутів правового захисту індивідуального тощо.

7. Самобутність та соціокультурна ідентичність права в Україні визначається ступенем використання власної правової спадщини та правового досвіду в процесах розвитку України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Павлов С. С.* Правовий менталітет та правова традиція / С. С. Павлов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов [та ін.] – О. : Юрид. л-ра, 2006. Вип. 29 – С. 35 – 37.
2. *Павлов С. С.* Методологія наукового пізнання правових традицій України / С. С. Павлов // Право України. – 2007. – № 10. – С. 17-22.
3. *Павлов С. С.* Правова лексика та юридична термінологія у правових традиціях України / С. С. Павлов // Юридичний вісник. – 2007. – № 3. – С. 4 – 12.

4. *Павлов С. С.* Правові традиції України – напрямки наукового дослідження / С. С. Павлов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов [та ін.] – О. : Юрид. л-ра, 2007. Вип. 36 – С. 87 – 91.
5. *Павлов С. С.* Правова традиція та звичай: смислові межі понять / С. С. Павлов // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 2. – С. 63 – 68.
6. *Павлов С. С.* Правові традиції у визначенні системи українського права / С. С. Павлов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов [та ін.] – О. : Юрид. л-ра, 2008. Вип. 39 – С. 75 – 79.
7. *Павлов С. С.* Про визначення традиції права України / С. С. Павлов // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. праць / редкол.: С. В. Ківалов [та ін.]; – О. : Юрид. л-ра, 2009. – Вип. 45 – С. 86 – 95.
8. *Павлов С. С.* Правові традиції України – припущення чи реальність / С. С. Павлов // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави : матеріали IV Всеукр. наук. конф. правників-початківців, присвяч. пам'яті видатних учених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова. Одеса, 10-11 листопада 2006 р. / відп. ред. Ю. М. Оборотов. – О. : Юрид. л-ра, 2006. – С. 253 – 260.
9. *Павлов С. С.* Духовні цінності євразійської правової сім'ї / С. С. Павлов // Право, держава, духовність : шляхи розвитку та взаємодії : тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. «Право, держава, духовність: шляхи розвитку та взаємодії»; м. Одеса, 3 вересня 2006 / від. ред. Ю. М. Оборотов, Г. І. Чанишева. – О. : Фенікс, 2006. – С. 219 – 224.
10. *Павлов С. С.* Стереотипізація українського правового досвіду в забезпеченні правопорядку / С. С. Павлов // Сучасний правопорядок: національний, інтегративний та міжнародний виміри : тези Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2008. – С. 73 – 75.
11. *Павлов С. С.* Теоретико-методологічний погляд на розмежування значення понять: правова традиція та традиція права / С. С. Павлов // Актуальні проблеми теорії та історії прав людини, права і держави : тези Міжнарод. наук. конф. молодих науковців, аспірантів і студентів, присвяч. пам'яті видатних учених-юристів П. О. Недбайла, О. В. Сурілова, В. В. Копейчикова / за заг. ред. Ю. М. Оборотова. – О. : Фенікс, 2008. – С. 215 – 221.
12. *Павлов С. С.* Правові традиції в інституалізації та деінституалізації правової спадщини України / С. С. Павлов // Правове життя сучасної України : тези доповідей Міжнар. наук. конф. проф.-виклад. і аспірант. складу / відп. ред. д-р. юрид. наук., проф. Ю. М. Оборотов. – О. : Фенікс, 2009. – 792 с. – С. 115 – 117.

АНОТАЦІЯ

Павлов С.С. Правові традиції України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація присвячена новій актуальній проблемі, питанню визначення соціокультурних засад українського права, з яким пов'язано проходження в українському суспільстві правових змін, зростання ролі правової культури у здійсненні демократичних перетворень і створенні умов для побудови української держави як демократичної, правової, соціальної, у відповідності до її правових традицій.

Правові традиції подаються як неідентичне за значенням з традицією права поняття. Щодо цього зроблено висновки, що правова система України за своїми правовими традиціями входить до складу Східноєвропейської правової традиції, а за наявними традиціями права – до романо-германської правової сім'ї.

Ключові слова: правова традиція, традиція права, правова система, правова сім'я, правова спадщина, правовий менталітет, правова культура, спадкоємність права.

АННОТАЦИЯ

Павлов С.С. Правовые традиции Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук за специальностью 12.00.01 – теория и история государства и права; история политических и правовых учений. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация является общетеоретическим исследованием правовых традиций Украины.

Вопрос определения социокультурных основ украинского права, является новой актуальной проблемой, с которой связано прохождение в украинском обществе правовых изменений, возрастание роли правовой культуры при осуществлении демократических преобразований и создание условий для построения украинского государства как демократического, правового, социального – в соответствии с ее правовыми традициями.

Правовые традиции, подаются как неидентичные по значению с традицией права понятия. Первая есть большая традиция, выражающая правогенезис с позиции естественной концепции, вторая – малая традиция, выражающая правогенезис с позиции позитивной концепции. Разделение традиции на большую и малую – это новый подход к объяснению природы преемственности права, когда право в своем формировании связано с опытом предыдущих поколений.

Основное отличие правовых традиций от традиций права состоит в том, что последние являются продуктом позитивного права, имеют лишь институциональную, атрибутивную и нормативную формы выражения и свойственные им объекты передачи, охватывают иное пространство и время действия. Субъектом передачи традиции права есть не правовое поколение, а определенная цивилизационная формация, которая оформлена как самостоятельная формально-легитимная правовая субстанция. Это может быть одно государство либо определенная совокупность государств.

Правовая традиция Украины – это юридическая категория, феномен правовой культуры, элемент правовой системы и составляющая преемственности права как большая традиция, которая фиксирует обобщенный правовой опыт (правовую память, правовые знания и моральные представления), передающийся из поколения в поколение как приемлемые способы организации общества, модели формирования правового строя, порядка в праве, иерархии ценностей в праве и т.д.

Сделан вывод о том, что правовая система Украины по своим правовым традициям входит в состав Восточноевропейской правовой традиции, а по существующим традициям права относится к Западноевропейской традиции права.

Ключевые слова: правовая традиция, традиция права, правовая система, правовая семья, правовое наследие, правовой менталитет, правовая культура, преемственность права.

SUMMARY

Pavlov S.S. Legal traditions of Ukraine. – Manuscript.

The Dissertation for Degree of Candidate of Legal Sciences in specialty 12.00.01 – Theory and History of State and Law; History of Political and Legal Studies. – Odessa National Academy of Law, Odessa, 2010.

The thesis is devoted to a new topical issue and identify socio-cultural foundations of Ukrainian law, which relates the passage in society and legal changes, the growing role of legal culture in the implementation of democratic reforms and creating conditions for the Ukrainian state as a democratic, legal and social – in accordance with its legal traditions. Legal traditions in the dissertation research served as not identical the value of traditional concepts of law. In this perspective, the conclusions about the fact that the legal system of Ukraine on a legal tradition is a

part of the Eastern European legal tradition and under existing law applicable to the traditions of Western European traditions of law, the legal reality is undifferentiated.

Keywords: legal tradition, tradition of right, legal system, legal family, legal inheritance, legal mentality, legal culture, succession law.